د احمد شاه بابا دیوان

سریزه

د

حبیب الله رفیع

تدوین او ترتیب

مومند [illegible]

۱۹۹۹/۱۳۷۸

Ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

کتاب پېژندنه:

نوم	:	د احمد شاه بابا ديوان.
سريزه	:	حبيب الله رفيع.
ترتيب او تدوين	:	مومن موحد
کمپوزر	:	نور محمد نور.
کپوز	:	ايشيا سافټ. پېښور پښتونخوا.
د خپرېدو کال	:	۱۳۷۸ ۱۹۹۹
خپروونکی	:	دانش کتابتون. قصه خواني. پېښور ټليفون: ۲۵۶۴۵۱۳

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خپرندوی یادښت

احمد شاه بابا د لوی افغانستان مؤسس او خواخوږی پښتون واکمن ؤ چې د افغانانو د مېړانې تاریخ یې د نړۍ پر مخ ځلولی دی.

دی له ومره ډېرو جګړیزو خوځښتونو او یونونو سره یو فرهنګیال او فرهنګپال شخصیت هم و چې د ده له مېړانې سره د ده د شعر انګازې هم له ایرانه تر هنده پرتوله سیمه خپرې وې. ګرانو لوستوالو ته به د احمدشاه بابا د درانه شخصیت د واکمنۍ او چارو په اړه بشپړ معلومات وي او دا به هم ورته څرګنده وي چې هغه د سیمې پر څومره ستراتیژیك ځای واکمن ؤ، ځکه نو د ده بې ساري بوختیاوې هم ورته څرګندې وي له دې سره سره چې ده بیاهم پښتو شعر وایه، له یو شاهکار پرته ورته بل څه نه شو ویلای. د ده د شعر دېوان دوه ځله خپور شوی لومړی ځل پر ۱۳۱۹ په کابل کې د لوی استاد پوهاند حبیبی او بیا د پېښور پوهنتون د پښتو اکاډمۍ له خوا خپور شوی، چې د لوستونکیو د مینې له امله له چاپېدا سره سم تری تم شوی دی .

دانش کتابتون دې اړتیا ته په پاملرنه له ډېر مهال راهیسې دا هیله په زړه کې پالله چې د سیمې د دغه نامتو واکمن د شعر دېوان د نوې څېړنې په ترخ په ښکلې بڼه بیا خپور او رامنځته شوې خلا له منځه یوسي. له نېکه مرغه یې د خپرېدا مهال اوس راورسېد.

موږ هیله من یو چې د لوی احمدشاه بابا دېوان بیا خپراوی د پښتنې فرهنګ په وده کې ارزښتمن وګڼل شي.

په درناوی

دانش کتاب خپرنځی پېښور

۱۳۷۸/۲/۱۰

(c) ketabton.com: The Digital Library

بسم الله الرحمن الرحیم

د سريزې پر ځای

[۱]

پنځلسمه، شپاړسمه او اوولسمه پیړۍ د افغانستان په سیاسي ژوند کښې ډېرې بدمرغۍ پېښې وې، همدې بدمرغیو د ژوند پر تولو اړخونو سیوري کړی و.
په دې پېړیو کښې افغانستان ملي حکومتو نه له لاسه ورکړي وو، د واک ځواکونه ډېر کمزوري، محلي اوکاواکه وو. د هېواد ختیځې سیمې د هند کورګانیانو لاندې کړې وې. د هېواد پر لوېدیځو سیمو ایراني صفویانو خېټه اچولې وه او د هېواد شمالي سیمې د ماوراءالنهر د شیبانیانو لاس ته لوېدلې وې. تر دې چې زمونږ هېواد دې پردیو ځواکونو تر خپل منځ د مقابلې ډګر ګرځولی و او زمونږ پر خاوره به یې له یو بل سره جګړې کولې.
له دې سره - سره افغانان هم تسلیم شوي نه وو که سیاسي واکمني یې کمزورې وې هم، ملي اراده یې پیاوړې وه او د هېواد په ګوټ ګوټ کښې یې یرغلګرو او اشغالګرو ته پاڅونونه کول او دوی ته یې اساسي ستونځې راولاړولې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په دې لړ کښې د هېواد په ختيځو برخو کښې پوره سل کاله روښاني غورځنګ په غورځنګ وو او د دښمن پر نظامي، سياسي، فکري او اقتصادي تاسيساتو يې بريدونه کول او هغه يې رانړول.

دا غورځنګ پر دښمن ظاهراً بريالی نه شو او د ښمن يې راونه پرځولای شو، خو د نورو غورځنګونو پيدا کولو ته يې لاره هواره کړه او د مبارزې زړې يې په ټول هېواد کښې رازرغون کړل.

د روښانيانو په پايځوړ کښې د ايمل خان مومند او دريا خان اپريدي لښکرو د مغلو په ککريو کښې اوبه وڅښې او بيا خوشحال خان خټک د افغان په ننګ توره وتړله اوغږ يې پورته کړ:

و مغــــــــول و ته به نـــن کړم اټك پوله
ملك به خلاص کړم د مغول له غال او غوله

د دې ټولو په پای کښې د هېواد په لوېديځ کښې ميرويس غورځنګ را ولاړ شو او دا سيمه يې د توري او تدبير په ګډ ځواك له ايراني ښکېلاك نه خپلواکه کړه، تردې چې شاه محمود د وقايوي فتوحاتو په لړ کښې تر اصفهانه ورسېد او د شاه حسين صفوي ورسته واکمني يې رانسکوره کړه. شاه اشرف له ترکانو اوروسانو سره دايران د هغو ځمکو په سر چې دوی لاندې کړې وې جګړې وکړې او د ايران د وېشل کېدلو د مخنيوي هڅې يې کولې. له بده مرغه د ميرويس نيکه ځای ناستي دکورنيو مخالفتونو ښکار او د ايراني نادر افشار تر فشار لاندې راغوزار شول او يو ځل بيا د بشپړې ازادۍ په لاره روان هېواد دپر ددو د بشپړ اشغال ښکار شو.

احمدخان دنادر افشار يو ځوان خو پياوړی او غښتلی منصبدار و د هند په فتوحاتو کښې له نادرسره ملګری وُ او د اداري، جګړې او سياست تجربه يې کوله. کله چې نادر افشار د ايران په خبوشان کښې د ده د ساتونکو له خوا ووژل شو نو احمدشاه بابا دخپلو افغاني عسکرو په مرسته هم دولتي خزانې او وسلې خوندي وساتل او هم يې د نادر افشار کورنۍ او اولادونه له بې سترۍ او ضرر څخه وژغورل او وساتل.

(c) ketabton.com: The Digital Library

تر دې سمدلاسه کندهار ته راستون شو. د لویې جرګې د تاریخي عنعنې په را ژوندي کولو سره یې مشران سره کېنېنول او ترې وې غوښتل چې د آزاد افغانستان له پاره مشر وټاکي او لکه د میرویس نیکه د دورې غونډې داولس په مشوره اوخوښه په هېواد کښې یو ملي واک ټینګ شي.

جرګه تر اوونۍ زیاته اوږده شوه اودنه ورځو ترتېرېدو وروسته چې دافغاني خیلونو مشران دملي مشر په ټاکلو سره یوه خوله نه شول نو صابر شاه ملنګ ددوي له منځه پاځید له نژدې کروندې نه یې دغنمو یا وربشو وږې راوشکول ،رایې وړل اوداحمد شاه بابا په دستار کښې یې وروټومبل، لاس یې پوزته کړل. دعا یې وکړه او وېې ویل چې احمدشاه زمونږ پاچا دی اوکه هر څو ځوان دی خو د تدبیر او میړانې له مخې بابا دی. دا ټاکنه جرګې په یوه خوله ومنله او احمد خان احمدشاه شو، بابا شو، د افغانستان پاچا شو؛ چې لږه ساه یې واخیسته په هېواد کښې دننه یې اداره جوړه او امنیت ټینګ کړ نو بیا یې په لښکرکښیو او فتوحاتو لاس پورې کړ، د هېواد په ختیځ کښې یې د هند نیمه وچه لاندې کړه او د ډیلي پر تخت کښیناست. ایران ته په توغ او نغاره ولاړ او دهغه هېواد ډېرې برخې یې لاندې کړې. د ماوراءالنهر زیاتې سیمې یې ونیولې او له هغو تولو یرغلګرو نه یې غچ واخیست چې تر ده وړاندې دوې دوې نیمې پیړۍ یې افغانستان تر منځ وشلي او د هېواد خلك یې ځورولي وژلي او د آزادۍ په جرم په خپلو پاکو وینو لنبولي وو.

احمد شاه بابا یو مدبر پاچا ؤ. دیندار او خو د دارد پاچا ؤ . د دښمنانو په وړاندې "شدید" او د خپلو په وړاندې "رحیم" ؤ په عدل او داد یې پاچاهي کوله او په توره او مېړانه یې دهېواد پولې ساتلې.

ده دافغانستان سیاسي پولې د دې هېواد له طبیعي پولو سره سمې کړې او په وقایوي فتوحاتویې دهېواد پولې مضبوطې او د واکمنۍ پر ځای یې په سیمه کښې یوه لویه ستروا کي ټینګه او افغاني امپراتوري یې جوړه کړه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پورتنی یادې شوې پیړۍ لکه څومره چې د پښتنو په سیاسي ژوند کښې سپېړې او بدمرغې دي. همدومره د پښتنو په ادبي او ثقافتي ژوند کښې شنې او نېکمرغې دي اولکه څنگه چې په دې دوره کښې تورو (شمشیرها) مقابله کړې همداسې تورو (حروفو) او قلمونو هم مبارزه کړې او په پښتو کښې د ادب یوه لویه ذخیره اوپانگه رامنځ ته شوې ده تردې چې دې دورې ته دپښتو ادب زرین دور ویل کېږي.

روښانیانو چې دبایزید روښان په مشر تابه په مغولو پسې توره را ایستلې وه، ورسره یې قلمونه هم راپورته کړي وو او په پښتو کښې یې دروښانه روښاني ادب خښته په همدې وخت کښې کښېښوده.

تردې وخته پښتو ادب په وقفه یې بڼه اوپه خواره واره ډول زیږېدلی، خلق شوی او تر مونږ پورې رارسېدلی وُ، له دوهمې هجري پیړۍ نه د امیر کروړ ویاړنه اوربدل کېده، بیا چوپتیا وه، له درېیمې پیړۍ نه د هاشم سرواني غږ زمونږ تر غوږه رارسېدلی وُ، په څلورمه پیړۍ کښې د شیخ رضي او امیر نصر لودي نیوکې او غبرگون د هغو تکفیرو نو بیان او سپیناوي کاوه چې دښمنانو په دوی لگولي وو، بیټ نیکه دپښتونخوا په یوه بله سیمه کښې له لوی خدای سره د زړه خواله کول اوڅو نور د گوتو په شمېر کسان. له پنځمې پیړۍ نه د شیخ اسعد ویرنی بولله رارسیدلې، له شپږمې پیړۍ نه د شیخ تیمن کاکړ، ښکارندوی غوري، ملکیار غرشین، تایمني او قطب الدین بختیار غږونه اورو، په اوومه پیړۍ کښې پر پښتونخوا د مغولو تاړاك د تورو هنگامه هم تود وي او ورسره د تورو او ادب هم، هوتك بابا په خپل رزمیه پارکي کښې ځوانان د دښمن مقابلې ته راغواړي او مبارزې او مقاتلې ته؛ شیخ متي بابا د خدای کاینات په نوي فلسفي نظر گوري، په اتمه پېړۍ کښې ملکیار هوتك او اکبر زمینداوری ژوند کوي او پښتو ادب ته نوې

(c) ketabton.com: The Digital Library

بخښنې لري، په نهمه پيړۍ کښې انفرادي هڅې پراخيږي، د پښتونخوا په ګوټ ګوټ کښې ادبي زمزمې اورو او له پښتونخوا نه بهر هم سلطان بهلول لودي او خليل خان نيازي په هند کښې پښتو شعر وايي. زرغون خان نورزی او زرغونه کاکړه په پښتونخوا کښې، د شيخ ملي دفتر او ديوسفزو ژوند پېښو په اړه د پښتنو تاريخ هم دهمدې پيړۍ دی. خو مونږ ګورو چې دا ټولې حلقې يوله بله بيلې اوخورې ورې دي خو روښانيان دبايزيد روښان په مشر تابه دقلم په اخيستو سره ادب ته زماني تسلسل ورکوي اوټولې کړۍ يې دېرله پورې لړۍ بڼه نيسي او يو داسې ادبي بنسټ ږدي چې بيا وروسته د پښتو ادب طلايي مانۍ پرې ودانيږي.

دروښانـي ډلې مخکښ ليکوال په خپله بايزيد روښان و، چې بيا پسې ارزاني، ميرزا، مخلص، دولت، واصل، کريمداد، ملاغمر او نور د روښاني ادب ډيوه روښانه ساتي. اخوند درويزه که څه هم فکراً له دوي سره مخالف او د مغولو پلوي دی خو د ادب په منډ کښې همغه د روښانيانو لاره نيسي؛ دی، زوی يې کريمداد اونور پيروان يې همدالاره پالي اوپښتو ادب ته بخښنې کوي. وروسته خوشحال خټك هم د توري تر څنګ خپل تېره قلم هم راپورته کړی و او په پښتو ادب کښې يې بنيادي تيرې کښېښودې ده په خپل کور کښې د ادب يو روزنځی او پوهنځی جوړ کړ، ګڼ شاعران زامن او لوڼې يې ټولنې ته وړاندې کړل اوګڼې ادبي هستونې وشوې، اشرف خان هجري، عبدالقادر خان، صدر خان، سکندر خان، بهرام خان، ګوهر خان، حليمه، سعيد، آزادخان، کامګار خان او نور د دې کورنۍ خوږ ژبي شاعران دي چې ډېر پياوړي شاعر يې کاظم خان شيدا د احمدشاه بابا همځولی او همعصر و.

د خوشحال خان خټك له ادبي پيل سره د پښتو ادب زرين دور پيل شو چې نه يوازې په خټکو بلکه د پښتنو په بيلابيلو خپلونوکښې پياوړي شاعران رامنځ ته شول او د پښتو ادب يوه نوې هنګامه يې توده کړه لکه د ټولو پښتنو منلی بابا رحمان بابا،

(c) ketabton.com: The Digital Library

حمیدمومند . خواجه محمد بنګښ. یونس خیبري. قلندر. مصري خان ګګیاني. معزالله خان مومند . اشرف خلیل، میامحمدي صاحبزاده. خـنګل خلیل، نجیب سربندي. پیر محمد کـ کړ. علیخان مهمنزی، ابوالقاسم، الپودي حافظ. عبدالعظیم زانیزی. محمد هوتك، زرغونه انا، بي بي زینبه، شاه حسین هوتك. ریدي خان مومند، ملانور محمد غلجی، عبدالرحیم هوتك او نور په لسهاؤ پیاوړي اوخوږ ژبي شاعران او ادیبان او د پښتو ادب دا اوج، موج، عروج او ځپاندي د احمدشاه بابا دژوند تر پایه را روانه وه، ده دهمدي طلایي عصر په پایځوړ کښې ژوند کاوه اوپه پښتوادب کښې یې مخې ته پخې ادبي تجربې پرتې وې.

[۳]

احمدشاه بابا دوخت ناوړه سیاسي حالاتو اودپردیو یرغلونو دتوري اخیستلو ته وهـڅاوه اودپښتو ادب بي ساري ودې او پرمختګ دقلم اخیستلو ته، دی د خپلو پښتنو باباګانو امیر کروړ، بایزیدروښان، خوشحال خان ختك. سیدال خان ناصر، شاه حسین هوتك د توري اوقلم په ګډ میراث کښیناست او دواړه یې ښه وځلول اوښه وچلول.

هو! د بابا سیاسي، نظامي، اداري او جنګي اړخ تاریخونو ډېر ځېړلی او څلولی دی تردې چې دده علمي، ادبي، تصوفي او فکري اړخ یې تر سیوري لاندې راغلی اوډېر لږ رابرسېره شوی دی.

موږدلته دده دژوند له لومړي اړخ نه تیریږو اوپوازي پر دوهم اړخ یې غږیږو ځکه چې زمونږ له دې څېړنې اوددې دیوان سره یې همدا اړخ اړخ لګوي .

احمدشاه بابا مخکښې له دې چې واکمنی ته ورسیږي مشران یې دقوم مشران اوپه وړه کچه حاکمان وو نو دی له هماغه ماشومتوبه لکه څنګه چې دلوړو کورنیو عادت وٌ تر روزنه لاندې نیول شوی اودرس اوزده کړې ته کښینول شوی وٌ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

بابا په تنګۍ ځوانۍ دپښتنو دکورنیورقابتونو له املـه دشاه حسین هوتك له خوا هغه وخت زنداني شو چي له خپل مشر ورور ذوالفقار خـن سره له فراه نه کندهار ته راغی. دی شپږ کاله دشاه حسین هوتك په زندان کښې و او د ځوانۍ د فکري ودې دا مهمه دوره یې په زندان کښې تېره کړه.

د احمد شاه بابا د زندان د دوري په باب تردي زیات هیڅ معلومات نشته خوزه فکر کوم چي دزندان دي دورې ده ته د یوه ښوونځي کار ورکړی وي او تصوف او ادب ته یې چې دواړه فکري تمرکز غواړي همدلته توجه راګرځېدلې وي.

دی له یوې خوا د پښتنو دیوې درنې کورنۍ غړی و، د شاه حسین هوتك کورنۍ هم یوه درنه او پښتنه کورنۍ وه، نو د ده د ورور بند د سیاسي ملحوظاتو له مخې و چې دی ضمنا ورسره بندي وو، زه باور لرم چي دوی ته به د پښتنو مېلمنو په توګه په بند کښې تسهیلات او اسانتیاوې برابرې وې او څرنګه چې د شاه حسین دربار د علم او ادب دربار و نو یقینا چې احمد شاه بابا ته به دکتاب او مطالعې اسانتیا وې موجودې وې، ده به زده کړه او مطالعه کوله اوڅرنګه چې د شاه حسین هوتك دربار د پښتو ادب د ودې دربار و نو فکر کیږي چې احمد شاه بابا به ادب ته دمخې کولو په لاره کښې دهمدې ادبي محیط تر اغیز لاندې راغلی وي، که څه هم ده ته دیوه بندي په حیث داسې مجالسو ته د تلولاره نه وه خو د دې ادبي هڅو فعالیتونو او منظم ادبي دربار نه چې هره اوونۍ به یې د نارنج په مانۍ کښې غونډې کولې، خبریده اواغېزمن کېده.

د۱۳-۱۴کلنۍ سن دزده کړې ،اخذ او استعداد دغوړیدنې سن وي. دی په بند کښې له نوروټولو مصروفیتونو نه بې غمه و او کتاب اوادب ته یې چې مخه شوې وي نو بیا د ده د ځپاند استعداد د غوړېدنې له پاره یو طلایي فرصت و او د ده د خدای ورکړي فراست او ذهانت د ودې له پاره یوه ښه زمینه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

احمد شاه بابا دپاچا کېدولو په لومړيو دوو کلونو کښې خپل لومړی ديوان راغونډ او ترتيب کړ او داهم ګواهي لي چې ده شاعري تر پاچاهۍ ډيره وړاندي شروع کړې اوبيا هم زما اټکل دی چې د اديب پاچا له همدي زندان نه به د ادبي مدرسې په توګه خپله شاعري او خپل ادبي فعاليت رانښلولي وي.

[۴]

احمد شاه بابا له تنکۍ ځوانۍ نه تر مړيني پورې پر له پسې شاعري کړې اوزياته ادبي پنګه يي موږته راپرېښې ده .

لوی استاد علامه عبدالحی حبيبي په "لوی احمد شاه بابا" کښې احمدشاه بابا د خوشحال خان ختک د ادبي مکتب پيرو بللی او د ده وينا ساده، له پيچلو استعارونه لرې خوږه او دلکشه ګڼي (لوی د احمد شاه بابا پنځم مخ) خو په پښتانه شعراء کښې خپله خبره بيرته اخلي او د رحمان بابا دادبي مکتب پيرو يې ګڼي (پښتانه شعراء ۱/۳۳۰ مخ)

لوی استاد د خوشحال خان ختک د ادبي سبك او مکتب ځانګړني داسي شمېري:

۱- دې سبك د پښتو شعر ډېرارت کړ، علاوه پر غزل، مثنوي، قصيده، رباعي چې تر خوشحال دمخه ويل شوي وو ده نور ټول دعربي اوفارسي دشعر اقسام په پښتو وويل او ځيني ابتکارونه يې هم د شعر په اقسامو کښې وکړل.

۲- په دې سبك کښې هر ډول صوفيانه، اخلاقي، فلسفي، فکاهي مضامين او مدح، رثاء، محاکات، اجتماعي خبرې شته چې ملي عواطف او مزايا هم تلقين کوي اويو ښه حاوي اورات سبك دي.

۳- په دې سبك کښې دپښتو اوپښتونوالی او د پښتني اخلاقو او ملي احساساتو روزنه هم شته او د خوشحال خان ختك خپل اشعار د ملي جذباتو ډك دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۴- په دې سبک کښې - اوږدې اوږدې قصیدې پر یوه موضوع چې شاعر غوره کړې وي ویل شوې دي چې هره قصیده یو بېل اجتماعي یـ تبلیغي یا تاریخي مضمون دی.

۵- په دې سبک کښې بدیعي صنایع او تلازمات او تشبیهات گډ شول مگر دومره ده چې شاعرانو یې د اشعارو ساده گي او سلاست. تر صنعت اوتکلف قربان نه کړل او د طبیعت له لمنې څخه ونه وتل او ډېرې پېچلې وینا وې یې په اشعارو کښې رانه وړې.

۶- حماسي احساسات په خپله خوشحال خان په دې سبک کښې راوړل اوشاگردانو یې هم لږ-لږ پیروي وکړه.

۷- تنقید اوهجو هم په دې سبک کښې شته او پښتو شاعرانو مخصوصاً د مغولو د استعمار طلبانو ډېره هجو او غندنه کړې او د پښتونوالي په مقابل کښې یې د مغولوالي کلمه جوړه کړې ده.

۸- د دې مکتب په اشعارو کښې ډېر حکم او نصایح اوفلسفي مطالب شته چې د ژوندون اسرار او دقایق پکښې نغښتل شوي دي.

۹- د ادبي ارزښت له پلوه دا سبک تر ټولو جامع اوښه دی چې معنوي او شعري دواړه قوتونه لري.

۱۰- په دې سبک کښې خورالوړ اودنزاکته ډک شاعرانه تخیلات شته او دتخیل نوښتونه لري چې طبیعي رنګ له لاسه نه ورکوي (پښتانه شعراء/ ۲۸-۲۹مخونه).

اروانباد علامه حبیبي درحمان بابا د سبک ځانګړنې داسې یادوي:

۱ - د دې سبک شاعر د روح الهام منې، د مادې سره یې ډېر سر و کار نه دی، د هغې دنیا څخه خبرې کوي چې ابدي دنیا ده.

۲ - د دې سبک شاعر له مادي کثافاتو څخه لېرې کېږي او هلته ځي چې صلح کل دی او د دې خاورینې نړۍ شور ماشور پکښې نشته.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳ - دا سبك په ادا او د احساساتو په تصوير كې سپېڅلى او سليس دى. ابهام پكښې نه ګني او د شعر الفاظ ساده او ښكلي خوښوي.

۴ - غزليات. قصايد. رباعيات او د شعر ټول اقسام په سپېڅلي ډول وايي او له مينې او اخلاقو څخه ډكېږي.

۵ - د عشق او مينې په دنيا كښې هم د واقعيت خوا ته ځي او د خيال لړ تابع كېږي.

۶ - د دې سبك شاعر عشق او الهام د ژوندون مدار ګڼي. يقين او ايمان پر عقليت غوره ګڼي. (پښتانه شعراء، ۱/ ۳۰-۳۱مخونه.)

زما له نظره احمد شاه بابا د شاعرۍ ځانګړی سبك لري، د چې خوشحال بابا د سبك لړ لړ نخښې هم پكې شته، د رحمان بابا د سبك ځينې ځانګړنې هم لري او د روښانيانو د سبك او حتى د ده د معاصر او د دربار د شاعر پير محمد كاكړ د سبك رنګ هم پكښې شته چې زه دلته دا ټول سبكونه نه څېړم، بلكه په لنډيز سره وايم چې:

د احمد شاه بابا د شاعرۍ په تصوفي اړخ كښې د رحمان بابا د سبك پر اغېز سربېره د روښاني تصوف رنګونه هم جوت او ښكاره دي او خصوصاً شعر يې د شكل له اړخه تر خوشحال بابا او رحمان بابا ډېر زيات د روښاني شاعرانو رده پالي او تر ډېره حده د رحمان بابا د شعر له سلاست او د خوشحال بابا د شعر له صلابت نه را تيټ دى او ان كله كله له فني ګډوډيو، د قافيې له ګنو عيبونو سره مخامخ او د بحرونو او سېلابونو له كچ او مېچ نه پرېوتى دى.

همدا راز د احمد شاه بابا د شعر يو خوندور اړخ د اولسي ادب رنګ دى، چې پرې پروت دى او ډېر بيتونه او غزلونه يې له تاريخي نارو، غاړو او د مېندو او ماشومانو له سندرو سره نژدېوالى او ورته والى لري او اولسي ژبه او ادا ساتي.

لكه دا بيت: ي

(c) ketabton.com: The Digital Library

مخـــــامخ راغله زیری
رنګ یې ګل سترګې ګلې

کټ مټ د "غاړې" په بڼه دی
په دې توګه د احمد شاه بابا شاعري که کوم ځانګړی ادبي مکتب نه دی، نو د سبك له مخې یقیناً چې ځانګړې کره وره، جوړښت او پایښت لري، چې تاسې به د دیوان د لوستلو پر وخت دا ځانګړنه او ښکلوالی ښه ترا محسوس کړئ.

[۵]

د احمد شاه بابا د دیوان ګڼې، قلمي نسخې موندلې کېږي، موږ د ده د دیوان نسخې په دوو ډلو وېشلای شو. یو د هغه دیوان نسخې دي چې ده د خپلې واکمنۍ په څلورم کال راغونډې کړې او زیاته برخه یې د ده د ځوانۍ او د پاچاهۍ تر دورې وړاندې شعرونه دي، دا دیوان بیا بیا نقل شوی چې ګڼې نسخې یې راپاتې دي او په پای کښې یې دا بیتونه راغلي دي:

کتاب ختم شو په دوشنبې	یارانو موږ به څو تاسو دلې
پـــه اخر ورځ د روژې	سنه هزا و صد شصت و سـې
ارام وربـــاندې نه وي	بیـا پـه صبر یې شي تسـلې
احمدپه دعا یادکانې یارانو	چې په کار یې شي په ورځ د خولې

د دې دفتر په اکثرو شعرونو کښې د ده نوم تش "احمد" راغلی او یوازې هغه غزلې یې "احمد شاه" لري چې د شاهي پر وخت یې ویلې.

بل د ده د دیوان هغه نسخې دي چې د ده تر مړینې وروسته راغونډې شوې او د ده ټوله شاعري پکښې خوندي ده، د دیوان د دې بشپړ متن نسخې محدودې او معدودې دي.

د احمد شاه بابا دیوان لومړی ځل علامه عبد الحی حبیبي د لوی احمد شاه بابا په نامه له یوې مفصلې او مبسوطې سریزې سره په ۱۳۱۹ المریز کال په کابل کښې د پښتو ټولنې له خوا خپور کړ او

(c) ketabton.com: The Digital Library

دوهم ځل په ۱۹۶۳ میلادي کال د پېښور د پښتو اکیډمی له خوا په پېښور کښې خپور شو که څه هم د پېښور چاپ. د خطي نسخو تر ځنګ د کابل له چاپ نه هم استفاده کړې. خو ډېرې غزلې ترې پاتې شوې او یو یې پرې اېښې دي. په همدې ترتیب د پېښور د چاپ زیاتې غزلې د کابل په چاپ کښې نشته او له خطي نسخو اخیستل شوي، فکر کېږي چې دا به دا ستا د حبیبي په لاس کښې خطي نسخو نه درلودې او یا به یې ځینې ده قصدا پرې اېښې وي ځکه ډېرې ابتدایي او خامې غزلې پکښې شته چې تنقیح شوې او تصحیح شوې نه دي او د بابا د دیوان د ابتدایي مسودو ښکاري.

په هر حال دا چاپ د بابا ټول تر لاسه شوی کلام لري او د دې دوارو چاپي نسخو له مخې تیار شوی دی. له دویم چاپ نه اخیستل شوې غزلې او بیتونه په ستوري نخښه شوي او په ګډو غزلو او اشعارو کښې د کابل چاپ متن ته ترجیح ورکړل شوې ده.

ګران مومن موحد د بابا د دیوان دا کار په خاصه مینه او جذبه کړی او په خپل لګښت یې تاسو ته وړاندې کوي چې د ده دا له خپل ملي کلتور، ادب او معنوي شتمنیو سره مینه د ستایلو او مبارکۍ وړ ده.

په درنښت

حبیب الله رفیع

حیات اباد، پښتونخوا

۱۳۷۷/۱۲/۱۴

(c) ketabton.com: The Digital Library

غزلیات

ا

(۱)

بسم الله الرحمن الرحیم زما   ده در د زړه په اقلیم زما
بسم الله الرحمن الرحیم زما   بصر د زړه ده سلیم زما
بسم الله الرحمن الرحیم زما   ب باور میم در نعیم زما
بسم الله الرحمن الرحیم زما   بسم "الله"د دهر ابر کریم زما
بسم الله الرحمن الرحیم زما   ده د روح بحر عمیم زما
بسم الله الرحمن الرحیم زما   نور د زړه په حریم زما
بسم الله الرحمن الرحیم زما
"احمد" نا.... رب رحیم زما

(۲)   (۷)

که وواېم زه رشتیا   وابه نه ورمه له تا
ما ناموس دربانډې ایښی   که بد نوم مې وي په دا
بد نامي مې نیکنامي ده   که مې مینه وي رشتیا
چې رقیب په سترګو وینم   توکل په ربنا
له اوله سر بازي کړم   په تېره توره دلا
که مې لانفی الا کړه   زه به تل اوسم بقا

(c) ketabton.com: The Digital Library

اختیارو ووت له لاسه — نه نداره "قالوا بلی"
معرفت "قالوا بلی" دی — بیا ده نفی ماسوا
❁ بقابخره مشوشه — الف یوتر ابدا
❁ احدیت د "ب" باور شو — "ت" توحید وایه ما
❁ "ث" ثبوت نور کرم — ثبوت نور د مصطفي
❁ چي عالم پیدا نه ؤ — ما د نور تړله ملا
❁ دي آمرزنده د هر چا — په قدم یي شه فنا
د وحدت پر مځکه اوری — هویت خړه معنی

دا ویل پرېږده "احمده"
که ویل د مصطفیﷺ

❁❁❁

(۳) (۲۲)

په خوا راغله محبوبا — عجب ښکار کا دلربا
❁ هره چار له مکارۍ کا — د عاشق خونه فنا
دا پخپل حسن غره ده — پر عاشق پر و ته بلا
علاج نه لرې عاشقه — پرې کړه سر په تېغ د لا
که ته سر پریکړې راشې — دا به ووینې اعلا
رقیبان دي په دالار کښې — وایه تل "لاحول ولا"
که ته خلاص شوې له رقیبه — کړې به سیر " الی الله"
"الی الله" سیرونه ډېر دي — مېوه واخله د بقا
د بقا مېوه هم پرېږده — کړه د "هو" پټکی تر ملا
که د "هو" پټکی تر ملا کړې — جهان ستا تر ابدا

"احمد" خدای په مل اختیار کړه
چې اختیار مشکل کشا

❁❁❁

(c) ketabton.com: The Digital Library

❁ (۴) (۳۳)

اوس زه ستا کوم ثنا — ای فریاد رس شها
لاس په سر درته ولاړیم — یار له مامه کړې جدا
ارمان هزار ارمان صنم — مالا په هیڅ حالت مه کړه سوا
اس د خیال دی په شان دی — په قدم قدم په چشمو زما
آفتاب چې دی له مخه رنګ زیړی کا — ترو په کوم حسن سمی کړي له تا
آسمان که مخ نسکورمځکی ولور ته — ګنه یا دیي شوه د ستا د قد علیا
آیینه چې له شصته دي جلوه کا — له حیرته سترګی څو ړی ثریا
آبی مخ زه اوره رنګ ژړا کړم — له ژړا مي د سیني زیړی لالا
آبیه د مجنون له مخې ولاړ شه — له دنیا چې په ارمان و ته لیلا
آب حیات دی له زنخه معلومیږي — له غاښونو صبحدم کوي خندا
اشنا یې جانه هغه بللي بویه — چې په غم وخوړ زهیروي د اشنا
ابد د رحمت که سر ببرون کا — چې په داغ زړه د لا لا و که ژړا
انګن يې د سرو زرو توري خاورې — چې پرې نه وي د شهلا سترګو رڼا
اورمې په زړه بل دتا د عشق دی — آرزو مند دی ددیدن یم دلربا

احمد په یار قسم دی بی له یاره
که به خوښ وی په دنیا یا په عقبا

❁❁❁

(۵) (۴۸)

که په زړه باندې هر څو کوم دوا — بې لیدنه به جوړ نشي راته دا
زما زړه که دلې وای ما به دوا کړه — باري وړی دی د یار مهر ووفا
معشوقه په هسکواله لکه اسمان شوه — و اسمان وته لاس نه رسي د چا
چې له لاسه ناامیده هم له پښو سي — بل امید یي پاته نسي بې له خدا
مینه هیچیرې په زرو په زور نسي — د شها مینه په روح ده زړه لتا
محبت که یې په زرو یا په زور وای — نن به مینه وه حاصله د هر چا

(c) ketabton.com: The Digital Library

وښــه عــشق لـره فـنا نشته هيڅېږي — سي فـــانــي بـاقـي، بـقاسي هم فنا
چې فاني سي دا باقي، بقا فنا سي — عشق به سي فنا بقا هــم بـيا لـقــا
نور به درسي ده بقا بـې نـهـايتـه — تـــا بـــه هـلـــه کـالـه عشقه بيا جدا
چـــې له عشقه دې جدا کړې زما جانه — دربه ســي مـعـنـــى وتـاوتـــه دانـا
دغه عــشق بـــه لـتانه څـي تل تر تله — له ســواوو بـــه ســوا کـــړې ته سوا
چې سوا تـه له ســواو وکـــړې سوا — معرفت په معرفت بـــه ســي رونـــا
مــعـرفـت ګوره له ياره سره دادی — بـــې لـه ځانه به يار وينې هم اشنا
❁ هم يې عشق يو اراده دی که پوهيږې — اراده يـــې بـــيا زېـور کــړه د بـقا
❁ پـه نـظر د تـاد يار تـفاوت نــسته — لکه دوه سترګې د چـــا چې وي بنا

وايې غوست بوقلمون کميس"احمده"
نه دی رنګ له بـلـه رنګه يک تنها

❁❁❁

(٦) — (٦۴)

راســــه راســــه مــــرحبا — ته لـــه خدايه غوښـتـې مـــا
همـيشه مـى يــــاد ولــې! — اى زمــــــا د زړه صــــفــــا
آراستـــه که پــــه دنـيـا يــــم — زه بى څو کـــوم بـــې تـــا
هـمېشه زاري دعـــــا کــــرم — چـــې مې تـل واى دلربا
مرګـــى ښه دى په دنيا کښې — نه چـــه څوك سي بې وفـــا
سر پـــه تېغ پريکړى ښه دى — تـــــر بـــې پـتـــه په دنيا
چـــې زه سرپه بورجل کښيږدم — نـــور بـــه څـــه کړې راته وا
چـــې يې سر په مينه کښېښود — هغـو يــو وړه مـــحــبـوبــا
چـــــې مـــې مـيـنـه يـا دوله — تېـر تـــر ځان وم لا پخوا
اى دلـبـره زړه به ښـــه کړې — کـــه تـــه واورې دا زمـــا
❁ چې د زلفو پــه دام کيووت — دا عـــاشـق ووې بـــــلا
❁ دا رضـا بـه پـه رضا کـــه — کـــه تـــه هـــم کـوى رضا

پــه کـار نــه دي بــې له تا

(c) ketabton.com: The Digital Library

"احمد شاه" ته دواړه سرایه

﴿۷﴾ ❁❁❁ ﴿۷۷﴾

چـــې معشوق عاشق ته وایي بې حیا — بـــې حـیــــاء دی عـاشق نه وي بې ثنا
دا د عشق په اور صیقل د عاشق زړه دی — په هیڅ شي به دی نـــور نــه شـي ناصفا
لیونی بــه د صحـــرا ولـــورتـــه راسی — که پر راسی ستا لــه مخـه یـــو ضـیا
که دستګیرې مې دا ستا زلفینې نه شوې — تــــل بــه یـم د فـقـیــری پـــه انزوا
هر یو زړه چې په مژګانو ستا زخمي ســو — بې دا ستا له سترګونــه ویـنــــي شـفـــا

چې په څه یار راضي کیږي" احمد شاهه"
که په سر وي که پـه مـال وي زمـوږ رضا

❁❁❁

﴿۸﴾ ﴿۸۳﴾

ســتا لــه مینـی په عـالم کښې سوم رسوا — لـــړو ډیـر خـــو د زړه حـــال وماته وا
چې دې حسن له دنیا څخه عروج کـــړ — ګنه زما خته خمیر وه پـــه عـــشق ســتـــا
تـــور طالع بـه زما سپین پر دنیا نه سي — مکـر ســتـــا مینـې پرې وکـــړه تجلا
نـــور د حـــسن دې تمام له ځانه بیل کړم — څـــکــــه نـــور د جهان نه وینم بې تا
چـې مې زړه هسې دا ستاد نور دفتر سو — دغــه زړه پــــه زړه خـبـر کړم لا پخوا

"احمد شاهه" همیشه خوښ اوسه له خدایه
چـه مرآت د زړه دی خدای کړه محبوبا

❁❁❁

﴿۹﴾ ❁ ﴿۸۹﴾

راشـــه راشـــــه دا مـــعنی څــــــه ده مـــلا
معـنی لـــه لفظ کـــوم لـــفظ دی لــــه مـعـنا
یومرغه سینه په اورینښې په اوبه سرپه اوره کښې
خـــوراك یې دسینی لارووطن پټ په خپله ها
اوراوبـه اوره په خپله ها کښې منجمد شوه

(c) ketabton.com: The Digital Library

هاخالي مرغه تروو اوس په خپله که ثنا
دوه يې ځانګې ځينې بيل دی نه نوی شتی
پرواز يې په انديښنه حکم که په چا بلسا
شپېږ مښو کې يو له بله پټې لس يې سترګې
پنځه د شپې پنځه کا ته د ورځې که په غلا
اوو يې ژبې دوه يې سره د هر سر نور جدا
شپېږ قراری او اوومه يې د خپل صفت ګويا
مزکه عدم تخم معدوم ثمرزمان د تسلسل دي
ددی مزکی تخم ثمراوپه اوره شنه والیوجود فنا
"احمد" چې دا بيانکه هر طالب به طبع وايي
ګرانه نه ده ... ايمان عقيق کاندی فضلا

❁❁❁

(۱۰) (۹۷)

که زه نوريم ستا د کوريم محبوبا
هسی نه چې د پيغوريم محبوبا

نه د اصل لاف کوم نه د خبرو
اور لړونی ستا د اوريم محبوبا

که دا ستا نظر پر ماوی تر لمر لوی يم
که نظر کړې هومره نوريم محبوبا

که قدم زما پر سر ږدې اې دلبره!
زه خو خاورې ستا د لور يم محبوبا

چې قدم مې ستا د خيال په خاطر راسي
زه خو ستا د خيال انځور يم محبوبا

زه به دا له نور عالمه بيګانه شوم
چې له زړه په عشق خمسوريم محبوبا

له "احمده" مه غواړه بې وفايی
ستا په مينه سره توريم محبوبا

❁❁❁

(۱۱) (۱۰۴)

وبورجل ته دې ولاړ دي مينان ستا
که يې وژنې خو په حکم دي روان ستا

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library